

УДК 378.015.31 : 35

ДЕМОКРАТИЧНА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ: АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД**О.В. Тараріна**

У статті проаналізовано роль аксіологічного підходу у процесі дослідження поняття «демократична культура» та охарактеризовано основні соціальні цінності, що чинили вплив на формування поняття.

***Ключові слова:** аксіологічний підхід, демократична культура, особистість.*

Ціннісні орієнтації особистості є однією з головних характеристик особистості, а їх розвиток – основним завданням гуманістичної педагогіки. Система цінностей становить фундамент виховання, ті найважливіші ідеї і цілі, у здійсненні яких вбачають смисл свого існування людина і суспільство. Ось чому основним завданням сучасного освітньо-виховного процесу є не тільки сформувати необхідні знання, а в першу чергу – формувати громадянина, патріота, інтелектуально розвинену, духовно і морально зрілу особистість, готову протистояти викликам глобалізації життя, що має високий рівень сформованості демократичної культури. Аналіз праць із проблеми формування демократичних цінностей особистості свідчить про наявність різних наукових поглядів щодо їх сутності та визначення. Але у науці на сьогодні не існує жодного дослідження, яке б відображало аналіз взаємозв'язку між поняттям «демократична культура» та розвитком актуальних суспільних демократичних цінностей.

Різні аспекти змісту та структурних характеристик поняття «демократична культура» частково досліджували Е. Я. Баталов, А. І. Рябов та М. Н. Канаєв, Т. В. Бурдова, К. С. Гаджиєв, М. П. Требін, Б. С. Алишев, М. С. Іванов, Т. К. Пояркова, М. А. Югова, О. В. Михайлов, Є. М. Хриков, С. М. Платонова, В. С. Рахманін, Жіль Еріар-Дюбрей, В. Ю. Шпак. Кожен із авторів досліджував окремі аспекти демократичної культури особистості і суспільства та у своїх працях торкався питання ролі цінностей у формуванні демократичної культури.

Але системного аналізу ціннісної складової демократичної культури ще не проводив жоден із науковців. Дослідження питання зв'язку демократичної культури із суспільними цінностями є невід'ємною частиною вивчення категорії демократичної культури в цілому та вказує на актуальність обраної теми дослідження.

Метою статті є дослідження зв'язку демократичної культури із соціально-культурними цінностями суспільства.

Одним із підходів до вивчення демократичної культури є аксіологічний підхід. Сутність аксіологічного підходу до формування демократичної культури студентської молоді у навчально-виховному процесі в університеті полягає в орієнтації навчально-виховного процесу на формування у студентів системи цінностей демократичної взаємодії, наближення їх діяльності до структури діяльності соціально активної людини. Аксіологічний підхід спирається на теорію цінностей. Під цінностями ми розуміємо позитивне значення об'єкта, ідеї, ситуації для людини, групи людей, суспільства. Цінності набуваються у практиці діяльності та під час оцінки людьми певних явищ. До цінностей суспільства (людини) належать лише ті позитивно значимі явища і їх властивості, пов'язані із соціальним (індивідуальним) прогресом. Попередні дослідники демократичної культури будували свої концепції, спираючись лише опосередковано на ідеї аксіологічного підходу (демократична культура особистості сприймалася як сукупність певних демократичних цінностей). Та лише професор Є. М. Хриков вперше досліджує демократичну культуру у контексті системного підходу та вважає, що урахування положень соціальних наук дає можливість розглядати демократичну культуру як соціально зумовлений рівень розвитку особистості у сфері суспільного життя. Використання психологічних знань дозволяє виділити у структурі демократичної культури такі блоки: гносеологічні, емоційно-аксіологічні, праксеологічні характеристики та особистісні якості. На думку автора, демократична культура у сталому вигляді відбиває сутність таких явищ, як демократичний світогляд, громадянська культура, політична, правова, моральна культура. Найбільш яскраво демократичну культуру характеризує здатність до автономної поведінки та оптимальної взаємодії із навколишнім світом [1 ; 6].

Можна дослідити очевидну динаміку розвитку поняття демократичної культури від ототожнення демократичної культури з

політичною культурою до побудови самостійного методологічного категоріального апарату поняття демократичної культури. Для дослідження зв'язку демократичної культури із соціально-культурними цінностями суспільства скористаємося методом понятійного аналізу. Для забезпечення об'єктивного аналізу визначень понять доцільно скласти їх перелік. Він може вміщувати або всі визначення, якщо існує їх невелика кількість, або ті, які характеризують різні точки зору на сутність поняття.

Таблиця 1

Визначення поняття “демократична культура”

№визна	Рік	Автори	Зміст визначень
	1991	Я. Е. Баталов	Демократична культура розглядається як вид політичної культури. Заснована на визнанні поваги людини як вищої цінності та орієнтована на інститути, що здатні забезпечити реалізацію цієї гуманної установки, найважливішими параметрами сучасної демократичної культури політичного типу є плюралізм та толерантність
	1992	А. І. Рябов та М. Н. Канаєв	Культура демократії полягає у надбанні громадянами та політичними діячами навичок зі знанням справи орієнтуватися у питаннях конституційного функціонування громадянського суспільства, передвиборчої боротьби, організації виборчих та політичних кампаній, парламентської діяльності, міжпартійних відносин, використання засобів інформації, у механізмах і методах політичного управління та самоуправління, взаємодії державних та ринкових структур, а головне – володіння навичками користуватися цими правами та свободами
1	992	Т. В. Бурдов а	Демократична культура як можливість реалізації демократичного потенціалу особистості. Демократична культура – спосіб діяльності людини, що реалізує її практичну участь як суб'єкта управління та регуляції народовладдя у системі суспільних відносин

	1993	К. С. Гаджиєв	Демократична політична культура – ідеальний вимір відносин між окремою особою та державою, за якими свобода окремого громадянина забезпечується засобами політичної демократії – політичним і ідеологічним плюралізмом, парламентаризмом, виборністю посадових осіб, де засадами для підтримання такого політичного стану виступають ринкова економіка, правова держава та громадянське суспільство
	1998	М. П. Требін	Демократична культура суспільства розглядається як сукупність таких компонентів: рівень розвитку демократичної свідомості народу, сукупність і ступінь розробленості демократичних принципів, норм, форм, способів і процедур діяльності, характер і особливості демократичних традицій в національно-історичному аспекті, система організацій, установ та органів демократичного управління суспільством, нарешті, демократичний спосіб життя, стиль поведінки людей
	00	Б. С. Аліш	Демократична культура – специфічна форма культурних соціальних взаємодій, що складається з технологічних та ціннісних аспектів
	00	М. С. Іванов	Демократична культура – одна з найважливіших умов успіху політичних і суспільних реформ в Україні й інших постсоціалістичних державах
2003		Т. К. Пояркова	Демократична політична культура – пошук гармонії між конкретним суспільним досвідом і загальними демократичними ідеалами з урахуванням інерції від попередньої практики суспільно-політичного життя; сукупність політичних цінностей, норм і способів поведінки. Водночас демократична політична культура виступає як гарант відносин, заснованих на гармонії між елітою та суспільством, у яких еліта ініціює активність громадян, не стаючи самодостатнім центром суспільства, система демократичних цінностей як культурних універсалій

	2003	М. А. Югова	Демократична культура – це інтегративна характеристика демократичного процесу, яка містить єдність діяльності людей із передачі накопиченого досвіду, що ґрунтується на демократичних принципах (цінностях), та результат цієї діяльності, що підтримує та забезпечує перебіг цього процесу
	2003	О.В. Михайлов	Складовими культури демократії є громадянська освіченість, компетентність, досвід громадянської участі та громадянська зрілість особистості, що визначається духовно-моральними якостями, ціннісними орієнтаціями та світоглядно-психологічними характеристиками старшокласників. Під культурою демократії учнів старшої середньої школи США ми матимемо на увазі їхню здатність до чіткого дотримання прав і свобод, законів та подальшого включення в соціум з метою професійного і соціального самовизначення для утвердження себе як громадян демократичної держави
	2004	Є. М. Хриков	Демократична культура особистості – соціально зумовлений рівень розвитку особистості у сфері суспільного життя. У стислому вигляді відбиває сутність таких явищ, як демократичний світогляд, громадянська культура, громадянський світогляд, політична, правова, моральна культура
	00	С. М. П ла то	Демократична культура особистості визначена як міра соціального розвитку людини, що характеризує її прагнення та здібності
	00	В. С. Ра хм ан	Демократична культура – це особливий тип взаємодії культур.
	011	іль Еріа р- Дюб	Демократичну культуру можна визначити як спроможність людей брати активну участь, як особисто, так і разом з іншими особами, у керуванні суспільними справами, що безпосередньо їх стосуються

Кожне із визначень поділимо на окремі складові. Це дозволить, відповідно до мети аналізу, з'ясувати, які спільні та особливі елементи входять до визначень різних авторів, що спільного і особливого існує у розумінні цього явища (див. табл. 2). Спільні елементи доцільно узагальнити, що дозволить розробити визначення, яке відбиває сучасний стан розробки даної наукової проблеми.

Таблиця 2

Рік	Цінність
1991	Повага людини
1991,1993	Плюралізм
1991	Толерантність
1992	Вміння користуватися правами
1992	Демократичний потенціал особистості
1993	Парламентаризм
1993	Громадянське суспільство
1998,2004	Демократичний світогляд
1998	Демократичний спосіб життя
2001	Суспільні реформи
2001	Політичні реформи
2003	Баланс суспільного досвіду та демократичних ідеалів
2003	Передача демократичного досвіду
2003,2004	Громадянський світогляд
2003	Громадянська самовизначеність
2004	Громадянська культура
2004	Політична культура
2004	Правова культура
2004	Моральна культура
2004,2005	Соціально зумовлений рівень розвитку особистості
1992,1993, 1998,2003, 2004,2005, 2011	Активна участь у керуванні державою

Проаналізувавши дані за табл. 2, можна зазначити, що найвпливовішою соціальною цінністю на шляху становлення поняття

«демократична культура» стала «активна участь у керуванні державою». Значущими також є плюралізм, демократична свідомість та громадянський світогляд. Саме ці суспільні цінності найбільше вплинули на процес становлення поняття «демократичної культури» та спонукали її до розвитку, самовдосконалення. Ми будемо спиратися на положення, що демократична культура є соціально зумовленою. У нашому дослідженні ми припускаємо, що у взаємодії у межах «особистість – суспільство» діє закон соціальної ролевантності: демократична культура особистості та суспільства взаємовизначають одна одну. Та цінності суспільства й цінності особистості також взаємозумовлені^[2, с. 18].

Тож підсумовуючи зміст статті, можна зробити такі висновки:

- розвиток поняття «демократична культура» історично відбувався від поняття «демократична культура суспільства» до поняття «демократична культура особистості». У нашому дослідженні ми припускаємо, що у взаємодії в межах «особистість – суспільство» діє закон соціальної ролевантності: демократична культура особистості та суспільства взаємовизначають одна одну;
- найвпливовішою соціальною цінністю на шляху становлення поняття «демократична культура» стала «активна участь у керуванні державою»;
- аксіологічний підхід дозволяє дослідити ціннісне ядро поняття «демократичної культури» та надає можливість глибинного розуміння стрижневих компонентів явища;
- демократична культура особистості може характеризуватися як міра соціального розвитку людини, яка має прагнення та здатність до ефективної соціальної взаємодії на основі цінностей гуманізму та демократії.

Перспективами до подальших досліджень можуть стати: аналіз індивідуальних та соціальних цінностей у структурі демократичної культури; дослідження демократичної культури як соціальної цінності сучасного суспільства.

Література

1. Хриков Є. Демократична культура особистості: сутність та шляхи формування / Є. Хриков // Рідна шк. – 2004. – № 1. – С. 6–8.
2. Хриков Є. М. Понятійно-термінологічний аналіз у педагогічних дослідженнях / Є. М. Хриков // Вісн. Луган. держ. пед. ун-ту. – 2003. – № 7 : Пед. науки. – С. 17–20.

В статтє проанализирована роль аксиологического подхода в процессе исследования понятия «демократическая культура» и охарактеризованы основные социальные ценности, которые оказывали влияние на формирование понятия.

***Ключевые слова:** аксиологический подход, демократическая культура, личность.*

In the article the role of axiological approach in the study of the concept "democratic culture" is analyzed and basic social values that influence concept development are characterized.

***Keywords:** axiological approach, democratic culture, personality.*

Тараріна О. В. - аспірантка кафедри державної служби та управління навчальними та соціальними закладами Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – доктор педагогічних наук, ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, завідувач кафедри державної служби та управління навчальними й соціальними закладами Є.М. Хриков

УДК 378.034

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

В.В.Тимошенко

У статті розглядаються проблеми розвитку духовно-морального виховання в цілому й у рамках педагогічного університету зокрема, показники й принципи духовно-морального виховання студентів.

***Ключові слова:** духовно-моральне виховання, загальнолюдські цінності, духовність.*

Проблема духовно-морального виховання особистості завжди була однією з актуальних, а в сучасних умовах вона набуває особливого значення. Теперішній час радикальних реформ соціально-політичного, економічного, культурного життя суспільства припускає підвищення ролі